

Dr hab. Katarzyna Gadomska Prof. UŚ
Uniwersytet Śląski,
Instytut Literaturoznawstwa

Recenzja pracy doktorskiej pt. «Zbrodnia i intryga jako strategie emancypacyjne w literaturze francuskiej XIX i XX wieku» p. mgr Natalii Partykowskiej [str. 242]. Praca napisana pod kierunkiem dr hab. Anny Ledwiny Prof. UO, Instytut Nauk o Literaturze, UO.

1. Opinia ogólna

Dysertację mgr Natalii Partykowskiej oceniam **bardzo wysoko**. Podjęty w rozprawie problem badawczy został trafnie wybrany, a omawiana tematyka jest istotna dla rozwoju badań interdyscyplinarnych (nie tylko literaturoznawczych, ale, jak zauważa też sama doktorantka, również kulturoznawczych, socjologicznych, psychologicznych, kryminologicznych).

2. Ocena szczegółowa, merytoryczna (ocena problematyki, metodyki i struktury).

Przedłożona mi do oceny rozprawa doktorska autorstwa mgr Natalii Partykowskiej stanowi próbę ukazania złożonej natury kobiet, których działania transgresyjne, obejmujące między innymi morderstwa i intrygi, były swego rodzaju strategiami emancypacyjnymi, służącymi do osiągnięcia celów, których realizacja byłaby inaczej niemożliwa z uwagi na ograniczenia ze strony systemu patriarchalnego, w jakim bohaterki żyją (według słów doktorantki we wstępie).

Literatura francuska obfituje w tego typu bohaterki, więc doktorantka miała prawdziwy „embarras de richesse”, jednak poradziła sobie z tym ambitnym zadaniem bardzo dobrze, o czym świadczy wybrany do analizy korpus tekstów: różnorodny, a zarazem reprezentatywny. Z tekstów dziewiętnastowiecznych, doktorantka analizuje opowiadania ze zbioru *Les Diaboliques* (1874) autorstwa Jules’a-Amédée de Barbey d’Aureville a także jedną z najsłynniejszych francuskich powieści popularnych – *Trzej muszkietierowie* (1844) Aleksandra Dumas ojca. Teksty dwudziestowieczne są reprezentowane przez dramat *Medea* Jean’a Anouilha (wraz z odniesieniami do sztuki Eurypidesa o tym samym tytule) oraz

powieść *L'Invitée* Simone de Beauvoir. Zatem mamy tutaj zarówno opowiadania, powieści, jak i dramat, czyli pełen przegląd możliwych form narracyjnych, co dla mnie jest dużym plusem i świadczy o uniwersalności w podejściu doktorantki do tekstu. Jedyną wątpliwość, jaką mogłabym wysunąć to brak tekstów dwudziestowiecznych z II poł. XX wieku, gdyż zarówno sztuka Anouilha, jak i powieść de Beauvoir są odpowiednio z 1946 i 1943 roku. Choć oczywiście jestem świadoma, że doktorantka nie mogła w pracy zawrzeć wszystkiego i była zmuszona do selekcji tekstów. Może zatem byłoby dobrze odnotować tę cezurę czasową w tytule pracy?

Praca, choć dotyczy literatury francuskiej została napisana po polsku, a tym samym może wpłynąć na upowszechnienie wiedzy o literaturze francuskiej wśród osób nieznających francuskiego, jeśli zostanie opublikowana. Należy też podkreślić wysiłek translatorski doktorantki, która przetłumaczyła z francuskiego i angielskiego cytowane fragmenty opracowań krytycznych, co stanowi niezaprzeczalny atut pracy.

Po bardzo jasno sformułowanym wstępie, w jakim doktorantka przedstawia swoje hipotezy i cele badawcze, zarysowuje plan pracy oraz metodologię, następuje obszerny rozdział I, rozpoczynający się rozważaniami nt. tzw. gorszej płci i kontekstualizacji historyczno-kulturowej kobiet jako figur radykalnej inności (badania Le Goffa, Delumeau, Thurtston i wielu innych). W kolejnych paragrafach, doktorantka rozwija kwestie stereotypizacji i ambiwalencji kobiet, a także ich wpływu na status kobiet w społeczeństwie. Następnie, przechodzi do zestawienia komparatystycznego cech przemocy kobiecej i męskiej zauważając, iż przestępcy kobiety i mężczyźni nie są traktowani równo wobec prawa z powodu negatywnych stereotypów kulturowych. Kobieta zbrodniarka jest często postrzegana jako przedstawicielka płci, która zawsze ulegała złu, należy więc ją kontrolować i karać. Ewentualnie, jako potwór, swoista aberracja w stosunku do stereotypu kobiety matki, łagodnej, wrażliwej i opiekuńczej. Takie dychotomiczne wyjaśnienia przestępstw popełnianych przez kobiety można odnaleźć w historii i kulturze.

Po nakreśleniu kontekstu, doktorantka przechodzi do analizy wybranych figur kobiecych rozpoczynając ją od kobiety w zbiorze *Les Diaboliques* Barbey'a d'Aureville. Zastanawiam się, czy nie byłoby lepiej prowadzić te rozważania w porządku chronologicznym, czyli zacząć od tekstu Dumas, z I poł. XIX wieku, a potem przejść do opowiadań Barbey d'Aureville, z II poł. XIX wieku? Idem w części dot. XX wieku.

Mamy więc tutaj bardzo ciekawą analizę postaci Hauteclaire Stassin (nie de Stassin jak to się czasem w pracy pojawia) oraz Delphine de Cantor z *Le Bonheur dans le crime* prowadzącą doktorantkę do uprawnionych konkluzji. Hauteclaire zwycięża w męskim

świecie, gdyż jest androginiczna, ubiera się jak mężczyzna, nosi męskie atrybuty (jak szpada), jest odważna, stanowcza i silna niczym mężczyzna. Podobne inwersje ról społecznych/kulturowych kobiet i mężczyzn dokonują się w opowiadaniu *Le Rideau cramoisi*. W następnym paragrafie, doktorantka eksploruje podobieństwa pomiędzy kobietą a wężem, jego symboliką (jak choćby węzowe sploty przyrównywane często do kobiecych krągłości) oraz pewien dualizm kulturowy kobiety i węża, co jest widoczne w prozie Barbey d'Aurevilly, a zwłaszcza w charakterystycznych zoomorficznych porównaniach. Analiza jest prowadzona, w mojej opinii, świetnie: liczne odniesienia do mitologii, historii, kontekstu kulturowego świadczą o bardzo dużej erudycji doktorantki. Praca jest pisana z prawdziwą pasją badawczą, co jest widoczne dla czytelnika.

W płynny sposób (co świadczy o dobrym warsztacie), pani Partykowska przechodzi w kolejnym rozdziale do omówienia jednej z najbardziej znanych figur kobiecych w historii literatury francuskiej, mianowicie do omówienia postaci Milady de Winter z *Trzech muszkieterów* Aleksandra Dumas ojca. Zauważa już na wstępie, że historię Milady pisze autor mężczyzna (członek patriarchalnego systemu) oraz, że narratorzy tej historii (Atos i kat z Lille) również są mężczyznami. Doktorantka ujawnia wiele nieścisłości narracyjnych, które stawiają Milady w złym świetle. Można śmiało powiedzieć, że dokonuje reinterpretacji oraz, w jakimś sensie, rehabilitacji bohaterki uważanej od zawsze za negatywną, żeby nie powiedzieć psychopatyczną i narcystyczną. Odnosząc się do prac m.in. Baudrillard'a, Prioleau (nie Prioleu – str. 124, 127, 235 – w bibliografii powinno być „Elizabeth Stevens Prioleau”, a nie „Prioleu, Elisabeth”) interpretuje uwodzenie jako strategię emancypacyjną bohaterki, jako próbę wywarcia wpływu na system patriarchalny. Uznając wielowymiarowość tej postaci, doktorantka odnosi się także do interesującej transgenderowej teorii Merlina Hanbury-Tracy (a nie Merlina Hanbury-Tercy str. 145) i interpretując niejednoznaczną symbolikę fleur de lys, uznaje, iż postać Milady wykracza poza granice płci, poza tradycyjnie postrzeganą kobiecość, co jest szczególnie widoczne w jej dążeniu do samostanowienia.

Rozdział następny jest poświęcony mitowi Medei ze szczególnym uwzględnieniem jego realizacji w sztukach Eurypidesa oraz Jean'a Anouilh'a. Po zestawieniu podobieństw i różnic w przedstawieniu mitu Medei, pani Partykowska koncentruje się na analizie Medei jako inkarnacji Innego: cudzoziemki, czarodziejki, kobiety. Następnie, analizuje postać Medei z dramatu Anouilh'a w odniesieniu do niektórych pojęć (la mauvaise foi) filozofii egzystencjalnej. Inne analizowane w tym rozdziale aspekty to macierzyństwo Medei, jej relacje z Jazonem, jej transgresyjność płciowa.

Warto tutaj podkreślić, iż każdy paragraf pracy kończy się jasną, logiczną syntezą wcześniejszych rozważań. Prowadzone analizy są pogłębione krytycznie (z przewagą perspektywy feministycznej), zaś wnioski bardzo precyzyjne i zawsze udokumentowane.

Ostatni rozdział pracy jest poświęcony powieści filozoficznej *L'Invitée* Simone de Beauvoir, a w szczególności analizie relacji łączących trójkę głównych bohaterów: Francoise, Xavière i Pierre'a. Zabójstwo Xavière dokonane przez Francoise jest interpretowane jako odzyskiwanie autentyczności i podmiotowości poprzez unicestwienie Innego, a zatem jako rodzaj wyzwolenia się z opresji patriarchy.

Pracę zamykają uwagi końcowe stanowiące udaną próbę syntezy tez pracy.

Reasumując, korpus niniejszej pracy jest reprezentatywny (choć szkoda, że nie ma tekstów z II poł. XX wieku), problematyka trafnie rozpoznana, struktura pracy prawidłowa i logiczna, a metodologia adekwatna do podjętej tematyki. Prowadzone analizy i wyciągnięte wnioski świadczą o erudycji i odczycaniu doktorantki.

3. Strona formalna pracy (przypisy, bibliografia, język).

Strona formalna pracy jest staranna i nie budzi moich zastrzeżeń.

W pracy zostały poprawnie zastosowane przypisy amerykańskie jako system referencji bibliograficznych oraz przypisy dolne do dodatkowych komentarzy, czy wyjaśnień.

Bibliografia jest obszerna, dla większej klarowności podzielono ją na sekcje. Zawiera teksty w języku francuskim, polskim i angielskim. Doktorantka korzysta zarówno z opracowań tradycyjnych, jak i źródeł elektronicznych. Cytowane prace dobrze ilustrują interdyscyplinarny charakter rozprawy: mamy tutaj opracowania literaturoznawcze, ale i kryminologiczne, socjologiczne, psychologiczne, historyczne, filozoficzne, gdyż temat dysertacji sytuuje się na styku tych wszystkich dziedzin.

Praca jest napisana po polsku, zdarzają się drobne niedociągnięcia językowe, czy literówki, czasami w nazwiskach krytyków.

Tym niemniej, należy podkreślić, iż te zasygnalizowane wyżej drobne niedociągnięcia nie umniejszają całościowej, bardzo wysokiej oceny pracy.

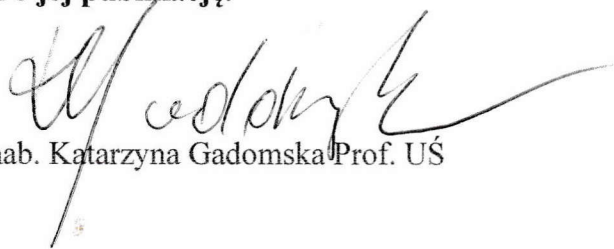
4. Konkluzja

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Natalii Partykowskiej spełnia ustawowe kryteria określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach

naukowych i tytule naukowym (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zmianami): stanowi oryginalne, interdyscyplinarne rozwiązanie problemu naukowego; udowadnia ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki; potwierdza jego umiejętność prowadzenia badań naukowych.

Podsumowując stwierdzam, że praca doktorska mgr Natalii Partykowskiej pt.: ***Zbrodnia i intryga jako strategie emancypacyjne w literaturze francuskiej XIX i XX wieku*** (napisana pod kierunkiem Pani dr hab. Anny Ledwiny, Prof. UO) spełnia z naddatkiem wymogi stawiane rozprawom doktorskim w w/w ustawie i na tej podstawie wnioskuję o dopuszczenie mgr Natlii Partykowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ponadto, biorąc pod uwagę wartość naukową rozprawy mgr Natalii Partykowskiej, która w sposób interdyscyplinarny eksploruje nowatorski temat wnioskuję **o wyróżnienie rozprawy oraz o jej publikację.**

Dr hab. Katarzyna Gadomska Prof. UŚ

Katowice, 4.07. 2023.